

Lebeda, Josef

České polonofilství a srbofilství v 19. století v několika krátkých poznámkách

Opera Slavica. 2006, vol. 16, iss. 3, pp. 36-38

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/116630>

Access Date: 01. 12. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Why the First-Wave Russian Literary Diaspora Embraced Shklovskian Estrangement (cit. dílo s. 697-718). Nemyslím, že lze bez značného posunu vztáhnout Šklovského „ozvláštňení“ k Zamjatinovu výroku, že budoucností ruské literatury je její minulost, k podobným úvahám Chodaseviče nebo k Remizovovým legendám. Je to lákavé, ale je to jako spojování kolem poletujících myšlenkových tvarů, které však k sobě geneticky, historicky patří jen volně. Zde narážíme na problém, který se jako červená nit vine „novou západní literárněvědnou rusistikou“: jednak naplněnost kontextu, jednak problém kauzality: v jistém smyslu tu můžeme odkázat na některé „filozofičtější“ partie našeho Labyrint kroniky.⁸ Ona naplněnost například v případě Remizovově tkví v jeho učiteli Leskovovi, kterého odpuzovala konstrukce dramatického typu románu (nebo ji prostě řemeslně nezvládal), a proto se utíkal k slabé kauzalitě, k juxtaopozičnosti „legend“ a kronik – Remizov učinil na počátku 20. století a hlavně později v podstatě totéž. V tomto smyslu nelze například ignorovat relativně nové výzkumy, které byly učiněny v Rusku.⁹ Naopak aplikace „ozvláštňení“ a „odcizení“ na problém ruských Židů se zdá být přínosná.

Každého Čecha napadne, proč se tu šířeji nevyužívá plochy pražského strukturalismu a jeho proslulého vztahu k ruské formální škole (R. Jakobson): tento zpětný odraz by vrhl na utváření pojmu a jeho konotace zcela jiné světlo; ale všichni dobře víme, že český či pražský strukturalismus a jeho různé historicky konkrétní podoby a jeho úloha zprostředkovatele ruské formální školy, česká léta Jakobsonova a Wellkova – tolikrát jimi samými zdůrazňovaná – jsou do značné míry stále ještě leckde terra incognita – důvody se můžeme jen domýšlet.

Silou těchto výzkumů a postupů je „nové přečtení“ starých pojmů, jejich usouvztažnění a vytváření jejich širšího kontextu: přitom se podle mého názoru zapomíná, že součástí nových definic není jen scelování a rozšiřování, ale také nové odlučování a redefinování; při rušení definic je třeba vytvářet nové, revidované, jinak tyto dříve tak ostře vymezené pojmy přestanou plnit funkci, kterou plnit mají, totiž nic méně, ale také nic více než nástroje poznání. Výzva k přehodnocování, kterou nám tyto výzkumy a jejich protagonisté adresují, by neměla být oslyšena.

České polonofilství a srbofilství v 19. století v několika krátkých poznámkách

Hrobka zakladatele pěstění soustavné česko-polské vzájemnosti a polonisty –autodakta Edwarda Jelínka se nachází na nejslavnějším českém národním vyšehradském hřbitově nedaleko Slavína v sousedství hrobek Jana Nerudy a Boženy Němcové a nese datum úmrtí 1898.

Je známa sympatie české svobodomyšlné inteligence pro rozdělené Polsko v 19. století. Z těch zvláště významných třeba uvést slavistu, básníka a etnografa Františka Ladislava Čelakovského (1799-1852), který za projevy souhlasu s polským povstáním roku 1830

⁸ Viz Pospíšil, I.: Labyrint kroniky. Pokus o teoretické vymezení žánru. Blok, Brno 1986.

⁹ Грачева, А. М.: Алексей Ремизов и древнерусская культура. Studiorum Slavicozum Monumenta, tomus 19. Российская Академия Наук, Институт русской литературы (Пушкинский Дом), С.-Петербург 2000.

byl z iniciativy Václava Hanky udán ruským vyslancem Tatiščevem v Rakousku ministerstvu vnitra (rakouskému) ve Vídni a byl posléze rakouskými úřady perzekuován. Čelakovskému, přes jeho velikou erudici, nebylo umožněno rakouskými školskými úřady působit na pražské univerzitě a musel se za „slavistickým chlebem“ vydat do tehdy pruské Vratislavi (Wróclavi), kde měl svým způsobem štěstí na vynikajícího homoluzickosrbského studenta Jana Arnošta Smolera (1816-1884), pozdějšího národního buditele a zakladatele novodobé sorabistiky. Ostatně třeba připomenout, že v tehdejší Vratislavi se Čelakovský ocitl zasluhou svého dobrého přítele, světoznámého českého učence Jana Evangelisty Purkyně, lékaře a objevitele v moderní medicíně. Purkyně shromáždil ve Vratislavi kolem sebe okruh polských studentů, pocházejících z tzv. německé části rozděleného Polska, vzdělával je a k dispozici jim byla jedinečná Purkyněho knihovna, zahrnující zvláště slovanské literatury s předností literatury polské. Purkyně jako svobodný zednář mohl v Rakousku získat univerzitní profesuru až po revoluci 1848.

Další mimořádnou českou osobností, čerpající zvláště z literatury v blízkém polském jazyku i z důvodu nedostupnosti nejnovějších myšlenkových směrů v samotném Rakousku, byl evropsky uznávaný největší básník české romantiky Karel Hynek Mácha (1810-1836). Je zvláště zajímavé, že i u něj v pozůstalosti lze najít tištěné cizí texty, a to v dolnoluzické srbštině a naopak pro Lužické Srby, především Horní, byl (Mácha) recipován až Jurijem Chěžkou (1917-1944), viz jeho (Chěžkovy) máchovské vyňaté překlady v druhé polovině 30. let 20. století v *Lužickosrbském věstníku*. Především ovšem mimořádnou zprostředkující úlohu o západoevropském myšlenkovém světě měl pro Máchu Adam Mickiewicz; totiž nejen jeho dílo básnické, ale dá se říci i jeho výklad vlastní básnické symboliky. Tu Mickiewicz přejal od významného francouzského mystika a svobodného zednáře druhé poloviny 17. století Saint-Martina. Mácha se na Mickiewiczovské symbolice poučil, ale teprve až v druhé polovině 80. let 20. století významná česká literární historička Růžena Grebeníčková vysvětluje „proto ono Máchovo *nic* se něčím nazývá“. Není tedy nihilismem, jak se dosud máchovští badatelé domnívali, ale čímsi pozitivním v duchu skryté mystické filozofie. A to vše díky prostředí ve Vilně, kde v 20. letech 19. století mohl Mickiewicz poměrně svobodně studovat i psát, snad možno z povinnosti dodat jako velikán evropské literární romantiky.

Edward Jelínek proti dříve uvedeným je dnes zvláště v české kultuře přinejmenším polozapomenutým a zmiňuje se ve vysokoškolských slavistických skriptech v českých zemích. Rovněž jeho význam má jiný charakter jako pozdní romantik české slavistiky, obrácený čelem především k polským sousedům. Polským učencům své doby dává příležitost publikovat na stránkách *Slovanského sborníku*, prvního českého soustavného slavistického časopisu v 80. letech 19. století. V jeho sborníku symbolicky končí své dílo katolický kněz, český spisovatel a překladatel (rovněž z polštiny) František Doucha (1810-1884), který jako první tak systematicky překládal nejen z horní, ale i dolní lužické srbštiny poezii do češtiny. Edward Jelínek Douchu považuje dílem za svého předchůdce a učitele v jeho vztahu ke kulturám a především literaturám slovanských národů. V roce, kdy po posledním příspěvku (sorabistickém) umírá Doucha, uvádí Jelínek do svého sborníku, jako trvalého příspěvatele a to na půdě sorabistiky (zvláště recenze lužickosrbských knih) Adolfa Černého Ale zároveň jej získává pro svou „hlavní“ lásku, pro pěstování česko-polské vzájemnosti. Zajímavé je, že v této, tj. stejné době má Černý dva svým způsobem protichůdné učitele – Jelínka a dále T. G. Masaryka, jemuž přispívá do jeho *Athenea* (rovněž sorabistiky). A tady se střetává a v Černém sváří ono nadšení slavofila (ono

Jelínkovo nadšení se střizlivým a kritickým myšlením (realistickým) Masarykovým, který rovněž nejen dokonale ovládal polštinu a se zájmem sledoval polskou literaturu ale i vědu, ale neopomínal ani zvláště za života Hórníkova vícekrát navštívit Budyšin.

Na závěr třeba dodat, že mnohé z velkého nadšení celoživotního slavofila Černého, které v něm plálo až do konce života (tedy napříč několika epoch) bylo zvláště zažehnuto Edwardem Jelínkem. Třeba připomenout, že Jelínek zvláště svým *Slovanským sborníkem*, ale i dalším, takřka univerzálním slavistickým působením ovlivnil výrazně české „proslavanské“ myšlení do počátku 1. světové války. Pak již po vítězné 1. světové válce vznikaly napříč Evropou samostatné slovanské státy a veřejně, ale i odborně myšlení se měnilo. Jelínkův idealismus do značné míry nahradilo pragmatické myšlení a tento idealismus zůstal skryt v knihovnách a archivech bohužel již spíše jen pro zvědavé zájemce.

Josef Lebeda

ПРОТОКОЛ

третьего заседания Президиума Международного комитета славистов, состоявшегося в Удине (Италия) с 22 по 23 сентября 2006 года

Третье заседание Президиума Международного комитета славистов (далее в тексте МКС) состоялось в Удине (Италия) с 22 по 23 сентября 2006 года. В работе участвовали: Милан Гюрчинов (Македония, председатель МСК), Димитрия Ристески (Македония, секретарь МСК), Герхард Невекловский (Австрия), Геннадз Цыхун (Белоруссия), Аляксандр Лукашанец (Белоруссия), Тодор Бояджиев (Болгария), Кэтрин МекРоберт (Великобритания), Карл Гутшмидт (Германия), Стефано Гарзонио (Италия), Николас Жекулин (Канада), Ян Иван Бернфлатен (Норвегия), Станислав Гайда (Польша), Лушиян Суханек (Польша), Майкл Флайер (США), Аленка Шивиц-Дулар (Словения), Слободан Маркович (Сербия и Черногория), Олексий Онищенко (Украина), Аница Назор (Хорватия), Иво Поспишил (Чехия), Вацлав Чермак (Чехия) и Биляна Мирчевска (Македония, технический секретарь МСК). На заседании присутствовал и Максим Каранфиловски – Декан Филологического факультета в Скопье и член Македонского национального славистического комитета.

Из числа приглашенных по уважительным причинам отсутствовали: Лильяна Минова-Гюркова (Македония, заместитель председателя МСК), Дорин Гамулеску (Румыния), Александр Молдован (Россия), Ян Дорула (Словакия), Любомир Попович (Сербия и Черногория) и Иван Доровски (Чехия).

ПОВЕСТКА ДНЯ:

1. Информация о деятельности Президиума МСК в период с июня 2005 по сентябрь 2006 г. (Милан Гюрчинов).
2. Рассмотрение полученных заявок на тематические блоки (Лильяна Минова-Гюркова); из-за ее отсутствия информирует Димитрия Ристески.
3. Утверждение тем для круглых столов и пленарных докладов.
4. Утверждение крайнего срока подачи заявок на участие и резюме.